

६ नको ते रत्न

मालवदेशात सागरदत्त नावाचा सेठ राहत होता . त्याला पुष्पदत्त आणि चंद्रसेन नावाचे दोन पुत्र होते . सागरदत्त अतिशय धार्मिक आणि उदार होता . त्याचे आपल्या मुलावर आणि पत्नीवर अतिशय प्रेम होते . सुदेष्णा नावाची कन्याही होती . काही दिवसांनी सागरदत्ताचे निधन झाले . लक्ष्मी जणू त्याच्याच पुण्योदयाने घरात वास करीत होती . त्याच्या मृत्यूबरोबर संपत्तीही नष्ट होऊ लागली . फुले वेचली तेथे गोवऱ्या वेचण्याची पाळी आली . तेव्हा दोघा भावांनी सिंहलद्वीपास व्यापारासाठी जाण्याचे ठरविले . त्यांनी आपला विचार आईला सांगितला .

" माते, आता काही तर हातपाय हलविल्याशिवाय गत्यंतर नाही . किती दिवस असे चालणार ! सावकाराच्या ताब्यात गेला तर रस्त्यावर राहण्याची वेळ येईल . तुझा काय विचार आहे ? " ते आईला म्हणाले.

" बाळांनो ! तुमचा विचार ठीक आहे . पण तुमचे वय अजून लहान आहे , त्यामूळे काळजी वाटते . पण तुम्ही सिंहलद्वीपला जाऊन या . सचोटीने पैसे मिळवा . एकमेकांना सांभाळून घ्या . " आई म्हणाली .

तिन दोघांना थोडे फराळाचे बांधून दिले . थोडे पैसेही बरेबर दिले . पुष्पदत्त आणि चंद्रदत्त व्यापारासाठी निघाले . वाटेत त्यांना बराच जास सोसावा लागला. कारण प्रवास सुखाचा नव्हता . वाट जंगलातून होती. एकदा तर ते दोघे जंगलातून जात असता एक नाग फणा काढून सामोरा आला . अंधारात दिसले नाही . पण एकदम चंद्रदत्तची नजर तिकडे गेली आणि तो ओरडला .

" दादा, बाजूला सरक, समोर बघ . "

पुष्पदंताने पाहिले तर समोर नाग . दोघा भावांनी नम्रपणे नागाला नम्रस्कार केला . त्याबरोबर नाग चुपचाप निघून गेला . पुढे गेल्यावर त्यांना व्यापाऱ्यांचा एक तांडा भेटला . तोही सिंहलद्वीपकडेच निघाला होता . त्यांच्या तांडयात हेही सामिल झाले .

वाटेत चोरदरोडेखोरांना चुकवीत, नैसर्गिक आपत्तींना तोंड देत सर्वजन एकदाचे सिंहलद्वीपला पोचले .दोघे भाऊ आता स्वतंत्रपणे व्यापार करू लागले . ते वयाने लहान असले तरी बुद्धिमान होते . घरावर आलेल्या आपत्तीवर मात करण्याची त्यांची जिद्य होती . त्यांना यश मिळू लागले तसतसा त्याचा उत्साही वाढू लागला . बराच पैसा मिळविल्यावर त्याचे त्यांनी एक बहुमूल्य रत्न खरेदी केले . एके दिवशी चंद्रदत्त पुष्पदंताला म्हणाला -" दादा, आपल्याला घर

सोडून बरेच दिवस झालेत . आईची ,ताईची आठवण येते आहे . आपण आता परत आपल्या देशाल जाऊ या ."

" खरंच रे चंद्रा ! माझ्या मनातले बोललास . आपण येथला पसारा आवरून लवकर आपल्या मायदेशी जाऊ ."

दोघांनी तेथील पसारा आवरला आणि ते परतीच्या प्रवासाला लागले . जंगलात एका इ पाडाखाली राजभर मुक्काम केला . प्रातर्विधी आटपून पुष्पदंत धाकटया भावाला म्हणाला, " चंद्रा, तू येथेच विश्रांती घे . " आपल्याजवळचे रत्न त्याच्याजवळ देत तो म्हणाला - " हे जपून ठेव . मी आपल्या दोघासाठी काही खाण्याच्या वस्तू घेऊन येतो ."

पुष्पदंत गावात निघून गेला . चंद्रदत्त ते रत्न उलटे -पालटे करीत पाहू लागला . त्याच्या मनात विचार आला - मला एकटयालाच जर हे रत्न मिळाले तर मी खूपच श्रीमंत होईन . मला श्रीमंताची मुलगी पत्नी म्हणून मिळेल . आयुष्यभर मी व माझे कुटुंब सुखात राहू शकू . पुष्पदंत परत आल्यावर त्याला आपण मारून टाकू या .

पण लगेच त्याची सद्सद्विवेकबुद्धी जागी झाली . दादाने आपल्याला सर्व प्रवासात पुजाप्रमाणे सांभाळले . स्वतः कष्ट सहन केले, पण मला जास पडू दिला नाही . वडील बंधू हा पित्याच्या स्थानी असतो . मी किती कृतघ्न झालो . माझ्या मनात असे दुष्ट विचार का आले , याचा त्याला पश्चाताप झाला . भाऊ परत आल्यावर दोघांनी पोटभर जेवण केले आणि विश्रांती घेतली . दुसऱ्या दिवशी चंद्रदत्त भोजन आणण्यासाठी गावात गेला आणि पुष्पदंत रत्न सांभाळीत बसला . त्यानेही रत्न हातात घेतले, तेव्हा चंद्रदत्ताप्रमाणेच दुष्ट विचारांनी त्याच्या मनात थैमान घातले . पण पूर्वजन्मीच्या उत्तम संस्कारांनी दुष्टपणावर मात केली . चंद्रदत्त भोजन घेऊन परतल्यावर दोघांनी पोटभर भोजन केले, विश्रांती घेतली आणि पुढील प्रवासाला निघाले . दोघेही आपापल्या मनात विचार करीत होते . मुक्काम करीत करीत ते आपल्या मालव देशाच्या सीमेपाशी आले .

नेत्रवती नदीच्या काठी त्यांचा मुक्काम पडला तेव्हा चंद्रदत्त पुष्पदंताला म्हणाला, -

" दादा एक गोष्ट सांगू . तुला वाईट तर वाटणार नाही ना ? तू माझ्यावर रागावणार तर नाही ना !"

" नाही रे चंद्रा ! मी मुळीच रागावणार नाही . तुझ्या मनात काय आहे ते स्पष्टपणे सांग."

" दादा, हे रत्न दुष्ट आहे. ते हातात घेतले की वाईट विचार मनात येतात. तू भोजन आणण्यासाठी शहरात गेलास , तेव्हा तूला मारुन टाकून हे रत्न आपण एकटयानेच घ्यावे असा दुष्ट विचार माझ्या मनात आला होता. " चंद्रदत्त म्हणाला.

" अरे चंद्रा माझ्याही मनात तसेच विचार आले होते. पण मी तुला बोललो नव्हतो. हे रत्न आपण घरी नेले तर काही तरी अनर्थांला कारण होईल. आपण ते या नदीत फेकून देऊ. तूला पटते का पहा. " पुष्पदंत म्हणाला.

" दादा, मलाही तसेच वाटते. ही संकटकारी दुष्ट वस्तू आपल्या घरी नको. टाकून दे नदीत." चंद्रदत्तने अनुमोदन दिले. रत्न नेत्रवतीच्या पाजात फेकून दोघे भाऊ प्रसन्न मनाने घरी आले. इतक्या दिवसानंतर घरी परतलेल्या पुजांना पाहून मातेचे मन भरुन आले. तिने सुदेषणेला पंचारती करुन भावांना ओवाळण्यास सांगितले. प्रवासातल्या गमती -जमती सांगण्यात राज केव्हा संपली हे कळले नाही. पहाटे -पहाटे दोघेही भाऊ झोपी गेले.

सकाळी सडासम्मर्जन करुन माता मुलासाठी साग्रसंगीत स्वयंपाक करण्याच्या तयारीला लागली. इतक्यात त्यांचा नेहमीचा मासे विकणारा दारातून हाक मारु लागला .

" माई, ताजी मासळी आणली आहे बघा.

" बरं झालं तू आलास. राजीच माझी मुलं लांबच्या प्रवासाहून आली आहेत. त्यांना ताजे कालवण करुन देईन." असे म्हणून तिने मासळी विकत घेतली. त्यातील एक मासा स्वच्छ करुन तिने तो मधून चिरला. त्याबरेबर त्याच्या पोटातून एक रत्न बाहेर पडले. हे रत्न पुष्पदंताने फेकलेलेच होते. एका माशासने ते गिळले होते आणि योगायोगाने तो मासा त्यांच्याच घरी आला होता ते रत्न हातात घेतल्याबरोबर तिच्या मनावर दुष्ट विचारांचा पगडा बसला. दोन्ही मुलांना मारुन टाकून ते रत्न आपल्याजवळ ठेवावे आणि आपणच खूप श्रीमंत व्हावे असे तिला वाटू लागले. परंतू संस्कारांनी हिंसक विचारावर मात केली. तिने सुदेषणेला ते रत्न उचलून ठेवण्यास सांगितले ते हातात घेताच, तिच्याही मनात तसेच विचार घोळू लागले. सुदेषणेने ते रत्न भावाच्या हातात दिले. त्याने ते जपून ठेवले.

जेवण झाल्यावर राजी सर्वजण बोलत बसले तेव्हा आईने विचारले " बाळांनो तुम्ही इतके दिवस सिंहलव्दीपला व्यापार केलात. काय मिळवून आणले तुम्ही "

पुष्पदंत उठला, त्याने ते रत्न आणून आईला व बहिणीला दाखविले. ते रत्न हातात घेतल्यावर आपल्याला काय अनुभव आला, आपल्या मनात काय विचार आला हेही सांगितले. चंद्रासनेही त्याला दुजोरा दिला.आई म्हणाली -

" तू म्हणतोस ते खरे आहे माशाच्या पोटातून ते रत्न हातात घेतल्यावर माझीही मती फिरली होती.

शेवटी सर्वानुमते ते रत्न भगवंताच्या चरणी अर्पण करण्याचे ठरले. सकाळी नित्यकर्मातून निवृत्त झाल्यावर ते सर्वजण जिनमंदिरात गेले. त्यांनी भगवंताच्या चरणी ते रत्न अर्पण केले. आणि पंचाणुव्रत घेऊन घरी आले. दुष्टसंपत्तीपेक्षा संपत्ती नसलेली बरी. एकमेकांशी प्रेमभावनेने तरी राहता येईल ही प्रवृत्ती श्रीमंतीप्रेक्षा श्रेष्ठ ठरली.

७.गळ्यातील रत्नमाला

पू वी उत्तरप्रदेशात शिवपूर नावाचे नगर होते. तेथील बलदेवराजा हा अतिशय पराक्रमी होता. त्याने दिग्विजय करून आपल्या राजाचा अवाढव्य विस्तार केल्यामुळे त्याचे राज्य विशाल होते. आजूबाजूच्या बऱ्याच राजांनी त्याचे मांडलिकत्व स्वीकारले होते. त्या राजावर प्रजेचे अतिशय प्रेम होते.

त्याच शहरात श्रीकृमार नावाचा धनसंपन्न सेठ राहात असे. त्याची पत्नी रागिणी हीही अतिशय लावण्यवती असून सुशील होती. दोघे पती -पत्नी अतिशय धार्मिक होते. मंदिरासाठी दान देणे,साधूंना आहार देणे या गोष्टी तर ते करीतच, पण अडला नडला त्यांच्या दारातून निराश होऊन कधीच परतत नसे. अशा या सुशील दांपत्याची तेजश्री नावाची नावाप्रमाणेच तेजस्वी अशी कन्या होती. तिच्या लावण्याची ख्याती इतर नगरातही पसरली होती. असे हे कुटुंब अतिशय सुख-समाधाने राहात होते.

त्याच गावात समीरमल नावाचा दुसरा एक सेठ राहत असे. श्रीकृमारच्या अगदी उलट असा त्याचा स्वभाव होता. दुसऱ्याला फसवून धन जमविण्यात त्याचा हातखंडा होता. त्यानेही खूप धनसंपत्ती मिळवली होती. पण दानधर्माच्या नावाने शून्य. उपभोगासाठी वाटेल तेवढा खर्च

करीत असे. अशा या दाम्पत्याच्या पोटी शुभंकर नावाच पुत्र जन्मला. शुभकराने योग्य काळी तारुण्यात प्रवेश केला. तेव्हा त्याच्या कानावर तेजश्रीच्या लावण्याची कीर्ती आली. त्याला चांगल्या घरच्या मुली सांगून येऊ लागल्या. तेव्हा तो आपल्या पित्याला म्हणाला -

"पिताजी, श्रीकुमार सेठजींची तेजश्री मला पसंत आहे. तिच्या लावण्याची, शालीनतेची सर्वजण फार स्तुती करतात. आपण माझ्यासाठी तिला मागणी घाला."

"बेटा, तुझे सुख हेच आमचे सुख. तुला जर तेजश्री पसंत असेल, तर मी अवश्य श्रीकुमारसेठकडे जाऊन मागणी घालीन" पित्याने उत्तर दिले.

श्रीकुमार सेठजींना समीरमलच्या कंजुषपणाची,त्याच्या धर्मविरोधी वागण्याची माहिती होती.अशा घरात मुलगी देण्याची त्याची इच्छा नव्हती. आपल्यासारखेच धार्मिक, सुशील व सदाचरणी कुटुंब तेजश्रीला मिळाले तर ती सुखी राहिल अशी त्याची इच्छा होती पण नियतीपुढे कोणाचे काय चालते.

पुत्राशी बोलल्याप्रमाणे समीरमल श्रीकुमाराकडे गेला व म्हणाला -

"सेठजी, माझा एकुलता एक मुलगा शुभंकर आपणाला माहीतच आहे. त्याची आपल्या कन्येबरोबर विवाह करण्याची इच्छा आहे. माझ्याकडे पैसा- अडका, नोकर- चाकर कशाचीच कमी नाही. तुमची मुलगी माझ्या घरी सुखात राहिल."

"मला एक लाख सुवर्णमुद्रा जो देईल त्याच्या घरी मी आपली कन्या देईन. अन्यथा नाही." श्रीकुमारने विवाह टाळण्याच्या उद्देशाने पैशाची मागणी केली. समीरमलासारखा पैशाचा लोभी मागणी पूर्ण करणार नाही असेच श्रीकुमारांना वाटले.

पण शुभंकर तेजश्रीशिवाय दुसऱ्या मुलीशी विवाह करण्यास राजी होईना. समीरमलने त्याची समजूत घालण्याचा प्रयत्न केला. पण तो ऐकेना. शेवटी एकुलत्या एक मुलाच्या हट्टासमोर त्याने नमते घेतले आणि श्रीकुमारसेठना कळविले की, "तुमची मागणी मला मंजूर आहे . विवाहाची तयारी करा."

दोन्ही घराणी श्रीमंत, दोन्हीकडे एकुलते एक अपत्य. त्यामूळे विवाहसमारंभ अतिशय थाटात पार पडला. पाहुण्यांच्या उपस्थितीत वाद्यांच्या गजरात विवाह समारंभ पार पडला. इतका सुंदर आणि वैभवशाली सोहळा पाहून लोकांच्या डोळ्यांचे पारणे फिटले.लोक समारंभाची स्तुती करीतच घरी परतले. समारंभ संपल्यावर तेजश्री सख्यासह आपल्या महालात आली. शालूचे

महावसत्र बदलून तिने साधे वस्त्र परिधान केले आणि अलंकार उतरवून ती आपल्या मंचकावर शांतपणे झोपली. दिवसभराच्या श्रमाने आणि मनावरचा ताण नाहीसा झाल्यामुळे तिला गाढ झोप लागली. तिच्या सर्व मैत्रिणी पलिकडच्या दालनात झोपल्या होत्या. पहाटेच्या वेळी गवाक्षातून एक नाग आत आला . तेजश्रीच्या पायाला दंश करून तो निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी तेजश्रीची वरगृही पाटवणी होणार होती. सख्या लवकर उठून, तेजश्रीला उठविण्यासाठी तिच्या महालात गेल्या आणि " पिताजी, पिताजी " ओरडतच बाहेर आल्या.

तेजश्रीचे माता- पिता,सासू-सासरे काय अघटित घडले, हे पाहण्यासाठी धावतच तेजश्रीच्या महालात आले. तेजश्रीचे प्राणोत्क्रमण झाले होते. सर्व शरीर विष पसरल्यामुळे काळे ठिक्कर पडले होते. काल जिथे आनंदोत्सव झाला तेथेच आज मृतुच्या दर्शनाने हाहाकार माजला होता. सर्वांच्या आक्रंदनाने महाल दुःखपूर्ण झाला होता. " तेजश्री आम्हाला सोडून कशी तू गेलीस ? " या आरोळ्यांनी वातावरणातील आर्तता आणखी वाढली होती. श्रीकुमाराने आपल्या मुलीचे प्रेत दहन करण्यासाठी नेऊ दिले नाही. त्याचे आपल्या मुलीवर अपार प्रेम होते. तो शोक करू लागला .

" तेजश्री, मला का ग सोडून गेलीस. तुझ्यासाठी मी एवढी संपत्ती गोळा केली. ती आता कोणाला देऊ ? काय करू तिचे ? " असे म्हणून त्याने एका खोलीत तिचे प्रेत जपून ठेवले. समीरमलकडून घेतलेल्या धनाची एक सुंदर रत्नमाला खरेदी करून त्या प्रेताच्या घातली. त्याचे हे आंधळे प्रेम पाहून हसावे की रागवावे हेही लोकांना कळेना.

समीरमलची अवस्था तर आणखीच विचित्र झाली. त्याचे धनही गेले आणि सूनही गेली. मुलगा वेडयासारखा करू लागला. त्याचे दुःख वेगळेच. त्याची ही अवस्था किंकर्तव्यमूढ अशी झाली. कंजूष- धनलोभी तर तो होताच . त्याने आपले धन श्रीकुमारकडून मागून आणायचे ठरवले. एकेदिवशी तो श्रीकुमाराकडे जाऊन म्हणाला -

" श्रीकुमारजी, आता शोक आवरा. तुमच्यापेक्षा माझे नुकसान जास्त झाले. माझी सूनही गेली, मोहराही गेल्या आणि मुलगाही वेडा झाला. तुमची मुलगी एकही दिवस माझ्याकडे राहिली नाही. माझ्या मोहरा मला परत द्या.

" मी आता मोहरा कोटून देणार समीरलजी ,मोहरा तर माझ्या मुलीच्या गळ्यात रत्नमाला घालण्यात खर्च झाल्या. धन लग्नसमारंभात खर्च झाले. आता माझ्याजवळ पैसे नाहीत." श्रीकुमाराने उत्तर दिले.

" ते मला माहित नाही. माझ्या घरात सून राहिली असती तर मी मोहरा मागितल्या नसत्या. आता मला मुलाचे दुसरे लग्न करायचे आहे. माझ्या मोहरा मला परत द्या. " समीरमल हटून बसला. तो काही ऐकायला तयार नव्हता.

" एवढाच जर तुझा हट्ट असेल तर या मुलीच्या गळ्यात घातलेले रत्नमाला घेऊन जा. ती विकून तू आपल्या मोहरा परत मिळव. " श्रीकुमार म्हणाला.

त्यांचे हे भांडण विकोपाला गेले. लोकांनी त्यांचे म्हणणे ऐकून घेतले. तेव्हा एक वृद्ध म्हणाला -

" समीरमल, तुझ्याच पैशांनी ही रत्नमाला घेतली आहे. तिच्यावर तुझाच अधिकार आहे. ती विकून तू पैसे घे." समीरलचे मन मागेपुढे होऊ लागले. पण शेवटी आपले नुकसान करण्यापेक्षा ती रत्नमाला विकून पैसे मिळवावे. या विचाराने प्रेताच्या गळ्यातील रत्नमाला काढून घेऊन तो आपल्या घरी गेला .

दुसऱ्या दिवशी तो ती माळ विकण्यासाठी सराफकटयावर गेला. पण तोवर " समीरलने मृताच्या गळ्यातून रत्नमाला काढून घेतली. " ही बातमी गावभर पसरली होती. त्यामुळे ती रत्नमाला घेण्यास कोणताही सराफ तयार होईना. उदास मनाने तो परत घरी आला.

८ लक्ष्मीचा वरदहस्त

पोदनपूर येथे सारंगदेव नावाचा अत्यंत धनवान, उदार, सुशील असा श्रेष्ठी राहात होता. त्याची पत्नी अतिशय रूपमती होती. रूपाबरोबर गुणांचीही ती खाण होती. पतीच्या उदार कामात तिचा पूर्ण सहभाग होता. दोघांनी मिळून अनेक जिनमंदिरे बांधली. धर्मशाळा बांधल्या. साधूंच्या आहारासाठी मंदिरांना देणग्या दिल्या. दोघांचे जीवन सुखासमाधानात व्यतीत होत होते. सारंगदेवाने अनेक जिनप्रतिमा तयार करून अनेक चैत्यालयांना भेट दिल्या. चांदी, सोने,

स्फटिक, संगमरवरी अशा अनेक प्रतिमा निर्माण केल्या होत्या. आदिनाथ भगवंताचा तो सच्चा भक्त होता. लक्ष्मीचा वरदहस्त त्याला लाभलेला असल्यामुळे दानधर्मात तो अग्रेसर होता.

एके दिवशी सारंगदेव अगदी गाढ झोपला होता. त्याला स्वप्नात लक्ष्मीदेवता दिसली. कमलासनावर बसलेली, प्रफुल्लवदना, दागदागिन्यांनी नटलेली लक्ष्मी त्याला म्हणत होती, " सारंगदेवा, आता मी तुझ्या घरी फक्त आठ दिवसच राहणार आहे. माझा तुझ्या घरचा मुक्काम आता संपला. असे म्हणून देवी अंतर्धान पावली आणि सारंगदेव खाडकन जागा झाला. त्या राजी त्याला पुनः झोप आली नाही. या आठावडयापुरताच आपल्या घरी लक्ष्मीचा निवास आहे. संपत्ती नष्ट झाल्यावर एवढा अवाढव्य खर्च कसा झेपेल, नोकर चाकर काढून टाकावे लागेल. दानधर्म कमी करावे लागेल या सर्व परिग्रहाचे काय करावे ? या विचारात राज केव्हा संपली हे त्याला कळले नाही. सकाळी उठला तर डोळे लाल झालेले, चेहरा उतरलेला. त्याचा अवतार पाहून पत्नीने विचारले -

" काय झाले ? चेहरा का असा उतरला ? झोप लागली नाही का ? "

" नाही. राजभर विचारांनी हैराण केले. त्यामुळे झोप आली नाही. आठ दिवसात आपण दरिद्री होणार आहोत. " असे म्हणून त्याने तिला राजीचे स्वप्न सांगितले.

"अजून आठ दिवस आपणाकडे भरपूर धन आहे . चिंता कशाला करता. भरपूर दानधर्म करा. धन संपेल त्या दिवशी आपण वानप्रस्थ स्वीकारून जंगलात जाऊ आणि मुक्तिलक्ष्मीची आराधना करू. नाहीतरी या व्यापातून आपल्याला सवड कोठे मिळते." पत्नी म्हणाली. " तू म्हणतेस ते अगदी बरोबर आहे. मोक्षाचा विचाराच माझ्या मनात आला नाही. " सारंगदेव म्हणाला.

" आपण आता गरजू लोकांना आपले सर्व धन वाटून टाकू . म्हणजे आपण लवकर या व्यापातून मुक्त होऊ. " पत्नी म्हणाली.

दोघांनी त्या आठ दिवसात दोघांना जगण्याला आवश्यक एवढेच सामान घरात ठेवून बाकी सर्व दान देऊन टाकले. दुसऱ्या दिवशी वानप्रस्थ स्वीकारायचा या कल्पनेने दोघांना शांत झोप आली. धन गेल्याचे दोघांनाही दुःख नव्हते. उलटया परिग्रहातून आपण मुक्त झालो, याचा आनंद होता.

सकाळी सेठानी उटली आणि घरात तिचे लक्ष गेले तर काय घर पूर्वीसारखे सजलेले, भरपूर सामानाने गच्च भरलेले. . तिला आश्चर्य वाटले. हा काय चमत्कार आहे ? काल तर आपण घर रिकामे केले होते, मग हे सामान कोठून आले.?

तिने सारंगदेवाला उठविले आणि हा चमत्कार दाखविला. त्यालाही आश्चर्य वाटले. त्यांनी त्या दिवशीही आवश्यक वस्तू ठेवून सर्व सामान दान देऊन टाकले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी पुनः घर भरलेलेच. अशा प्रकारे आठ दिवस त्यांचा क्रम चालला होता. आठव्या दिवशी सारंगदेवाच्या स्वप्नात पुनः कमलासना लक्ष्मी आली व म्हणाली - " मी आपला विचार बदलला आहे तुझे घर साडून मी आता जाणार नाही. तुझा दानधर्म आणि निरिच्छ वृत्ती पाहून मी प्रसन्न आहे."

"सेठजीने सकाळी उठून पत्नीला स्वप्न सांगितले. ती म्हणाली, आता काय करावे ? आपण मुक्त होण्याचा प्रयत्न करतो, तर जास्तच अडकत चाललो आहोत."

" आपण या संपत्तीच्या मोहात अडकण्यात काही अर्थ नाही. आपण हा महाल जसाचा तसाच सोडून जाऊ या ज्याच्या नशीबात असेल तो येथे राहील." पत्नी म्हणाली.

दुसऱ्या दिवशी दोघे पहाटेच एका डब्यात आदिनाथ भंगवताची मूर्ती बरोबर घेऊन घरातून वनात जाण्यासाठी निघाले.

शेजारच्या इंद्रप्रस्थ नगरातील राजा अचानक मरण पावला . त्याला कोणी मूलबाळ नव्हते. त्यामळे नवीन राजा निवडण्याचा प्रश्न आला. त्या वेळच्या प्रथेप्रमाणे शुभलक्षणी हत्तीच्या पुष्पमाला देऊन प्रधान, राजपुरोहित आणि सेनापती निवडक सैन्यासह निघाले. हत्ती ज्याच्या गळ्यात माळ घालील तो राजा निडला जात असे. पुढे - पुढे प्रवास करीत ते गावाबाहेरच्या जंगलाजवळ पोहोचले. त्याचवेळी गावतून जंगलाकडे निघालेले सारंगदेव आणि त्याची पत्नी समोरून येत होते. हत्तीने सारंगदेवाच्या गळ्यात माळ घातली. लगेच राजपुरोहिताने जवळच्या सैनिकाच्या डोक्यावरील कुंभातील पाण्याने त्याला अभिषेक करून राज्यपद स्वीकारण्याची विनंती केली.

" महाराज, या गजराजाने आपली निवड इंद्रप्रस्थाचा राजा म्हणून केली. आपण त्या राज्याचा स्वीकार करून राज्यकारभार करावा." अमात्य म्हणाला.

"आहो, मी तर घर -दार-संपत्ती यांचा त्याग करुन जंगलात निघालो आहे. राज्याचा स्वीकार मी कसा करु ? सेठ म्हणाला.

"महाराज ! हा दैवी कोल आपणाला नाकारत येणार नाही. आपण याचा स्वीकार करावा. आपल्या राज्यात चलावे, महाराज." अमात्याने सांगितले.

दोघे पती -पत्नी राजमुकुट व इतर चिन्हे धारण करुन इंद्रप्रस्थाला गेले. राज्यभिषेक करुन घेण्यास इच्छुक नसलेला सारंगदेव म्हणाला -

"अमात्य तुम्ही या भगवंताच्या प्रतिमेचा अभिषेक करा. भगवंताचा सेवक म्हणून मी हे राज्य सांभाळीन."

ही गोष्ट अमात्य, सेनापती यांनाही पसंत पडली. त्यांनी भगवंताच्या प्रतिमेचा अभिषेक केला आणि सारंगदेव राजकारभर करु लागला. त्याने राज्यात सर्वत्र जिनशासन सुरु केले. जैनधर्माला राजाश्रय दिला. जैनसाहित्य- निर्मितीसाठी लेखक - कवींना आवाहन केले. मंदिरे बांधली. मठांना संरक्षण दिले. चरितार्थासाठी जमिनी दिल्या. अशा प्रकारे जिनशासनाचा प्रचार सुरु झाला. प्रजा अहिंसक बनली.. खून, मारामाऱ्या, चोऱ्या यांना आळा बसला. लोक सुखाने जगू लागले. राज्याची समृद्धी वाढली.

पण राजा सारंगदेव जैन आहे. तो अहिंसावादी आहे, त्यामुळे आपण जर त्याच्या राज्यावर स्वारी केली तर तो प्रतिकार करणार नाही असा सर्वत्र गैरसमज पसरला.

छोट्या-छोट्या अनेक राजांनी एकत्र येऊन सैन्य गोळा केले आणि इंद्रप्रस्थावर स्वारी केली. पण भगवंताच्या प्रभावाने राज्याजवळ येण्यापूर्वीच सैन्यात रोगराई पसरली. धडाधड सैनिक मरु लागले. सैन्यात हाहाःकार माजला आणि आक्रमण करणाऱ्या राजांना पलायन करावे लागले. " जैनं जयति शासनम् " चा जयघोष झाला. सारंगदेव राजाची सर्वजण स्तुती करु लागले.

पण निर्मोही वृत्तीने राज्य करणाऱ्या सारंगदेवाला कशाचे कोडकौतुक नव्हते. आपण या सर्व व्यापातून केव्हा मुक्त होऊ याची तो वाट पहात होता. हळूहळू त्याचा पुत्र मोठा होत होता. त्याचा पुत्र राजकुंवर याने तारुण्यात प्रवेश केला आणि सारंगदेवाने सुटकेच्या श्वास सोडला. पत्नीशी सल्लासमलत करुन त्याने मंत्रिमंडळाची बैठक बोलाविली आणि जाहीर केले की -

" यूवराज राजकुंवर आता राजधुरा सांभाळण्यास समर्थ झाले आहेत. पूर्वीप्रमाणेच ते भगवंताचे सेवक म्हणून शासन करतील. आम्ही आता मोक्षाच्या दिशेने वाटचाल करु इच्छितो ."

मंजिमंडळाने संमती दिली. युवराज राज्यकारभारात रुळले आणि सारंगदेव पत्नीसह वनात जाऊन मोक्षमार्गाची उपासना करू लागले.

९ पवित्र जीवन

चंदनपूर नगरीत चंद्रापीड नावाचा राजा होता. स्वभावाने तो अतिशय चांगला, परोपकारी , प्रजाहितदक्ष होता. पण त्याचा धर्मावर, धार्मिक क्रियाकांडावर अजिबात विश्वास नव्हता. त्याउलट त्याचा मुख्य अमात्य कौशिक हा अतिशय धार्मिक होता. तो व्रतपालनात अतिशय कठोर होता. वय झाल्यामुळे आता राज्यकारभारातून लक्ष काढून मोक्षमार्गाची वाटचाल करावी असे त्याला वाटत होते. पण राजाचे आपल्या महामंत्र्यावर फार प्रेम होते. तो त्यांना निवृत्त होऊ देत नव्हता. एकदा राजा हसत हसत म्हणाला - " मंत्रिवर, धर्मासाठी उपास - तापास करण्यामुळे तुमचे शरीर अतिशय कृश झाले आहे. आता तरी बंद करा हे सर्व ! प्रकृतीकडे स्वास्थ्याकडे जर लक्ष द्या. नाही तरी धर्माने, तुम्हाला काय दिले आहे ? "

"मला जे काही मिळाले, ते धर्मांमुळेच मिळाले आहे. आपणाला देखील हे राजपद धर्मांमुळेच मिळाले आहे. " मंत्र्याने उत्तर दिले.

" उगीच काही तरी सांगू नका. एका दगडाचे दोन तुकडे झाले. एक घराची पायरी बनतो. दुसऱ्यातून देवाची सुंदर मूर्ती कोरली जाते, हे काय धर्मांमुळे होते ? एकाचा पापोदय आणि दुसऱ्याचा पुण्योदय असतो असे म्हणायचे आहे कां तुम्हाला ?" राजाने पुनः विचारले. " या ठिकाणी निर्जीव दगडाचे उदाहरण योग्य नाही. धर्म हा जीवाचा विषय आहे. जीवाला धर्मानेच चांगले फळ मिळते. " मंत्री म्हणाले."मग मंत्रीवर , धर्माचे फळ कसे असते, ते मला दाखवाच. तरच माझा त्यावर विश्वास बसेल." राजा पुनः म्हणाला. " जरूर महाराज ! वेळ येईल तेव्हा आपल्या धर्माचे फळ जरूर दाखवीन." मंत्री म्हणाले.

"त्यावेळी मी देखील धर्माचे आचरण निश्चीत करीन." राजा उत्तरला.

महामंत्र्यानी श्रावकधर्माचे काटेकोर पालन करीत श्रावकाची बारा व्रते ग्रहण केली होती. त्यांच्या पालनात ते कसूर होऊ उेत नसत. वर्षातून एकदा ते देशावकाशिक व्रत ग्रहण करीत. त्या काळात ते घराच्या बाहेर पडत नात. त्या दिवशी ते आपल्या गृहचैत्यालयात बसून वर्षभरात आपण काय काय केले ? व्रतपालनात काही चुका केल्या का ? याचे आत्मनिरीक्षण करीत असत.

आणि पुढील वर्षी तितक्याच निष्ठेने व्रताचे पालन करीत. त्यामुळे त्यांची श्रद्धा आणि आत्मविश्वास अधिकच दृढ होई.

त्या वर्षीसुद्धा नेहमीप्रमाणे त्यांनी देशावकाशिक व्रताला सुरुवात केली. गृहचैत्यालयात बसून त्यांनी णमोकार मंत्राचा जप सुरु केला. दिवस तर आलोचना, प्रतिक्रमणात संपला. त्यांचे जाप्य मात्र अजूनही चाल होते. रात्रीचा प्रहर सुरु झाला होता. एवढ्यात महालाच्या प्रवेशद्वारावर थाप पडली. हाका ऐकू येऊ लागल्या. मंत्र्यांनी दार उघडून पाहिले. समोर राजवाड्यातील दूत हजर होता.

" काय झालं? एवढ्या रात्री का आलास ? " महामंत्र्यांनी विचारले.

" महामंत्री, महाराजांनी आपल्याला ताबडतोब बोलावले आहे. काही तरी महत्वाचे काम आहे. असाल तसे घेऊन यायला सांगितले आहे. चला ताबडतोब," दूत म्हणाला. " महाराजांना निरोप सांग,आज माझे व्रत आहे. मी घराच्या बाहेर पडू शकत नाही. उद्या पहाटेच हवे तर मी महाराजांच्या सेवेत हजर होईन."मंत्री म्हणाले.

मंत्र्यांना प्रणाम करून दूत निघून गेला. ते पुनः चैत्यालयात येऊन जप करू लागले. थोडा वेळ गेला नाही, तोच पनः दारावर थाप पडली. मंत्री बाहेर आले. त्यांना पहाताच तो म्हणाला - महामंत्री मला क्षमा करा. आपला निरोप सांगताच महाराज संतप्त झाले. ते म्हणाले , कामाच्या वेळी जर हजर राहू शकत नसेल, तर त्यांचे मंत्रीपद हिरावून घे. जा त्यांच्याकडून मुद्रा घेऊन ये. अशा उध्दट आणि कामचोर मंत्र्याची मला गरज नाही." हा निरोप सांगून तो म्हणाला. " आपली मुद्रा द्यावी , मंत्रीवर."

"ठिक आहे. घेऊन जा ही मुद्रा" असे म्हणून त्यांनी आपल्या हातातील अंगठी काढून दूताजवळ दिली. दूत मंत्र्याच्या महालाबाहेर आला. पडू नये म्हणून त्याने ती अंगठी हातात घातली आणि बाहेर पडला. मंत्र्याच्या महालाबाहेर पडून दोन-चार पावले पुढे गेला ना गेला, तोच त्याच्यावर चार -पाच बुरखाधारी लोकांनी हल्ला केला. त्याच्या हातातील मुद्रा पाहून हाच महामंत्री असावा असे त्या लोकांना वाटले. दुताबरोबर आलेल्या सशस्त्र सैनिकांनी प्रतिकार करून त्यांना जखमी केले. पण दूत मात्र पहिलाच घाव मानेवर बसल्यामुळे गतप्राण झाला. रस्त्यावर घडलेल्या या दुर्घटनेची वार्ता लगेच साऱ्या शहरभर पसरली. दूताचा वध झाला असे ओरडत सैनिकही

राजवाडयाकडे पळू लागले. एक सैनिक घोडा दौडावीत राजवाडयाकडे गेला. त्याने सर्व हकीकत राजाला सांगितली.

राजाच्या मनात संशयाचे वादळ घोंघावू लागले. त्या म्हाताऱ्या मंत्र्यानेच आपल्या सैनिकाकडून वध करविला असेल, असे त्याला वाटू लागले. क्रोधाने तो आंधळ झाला होता. केव्हा एकदा महामंत्र्याचा शिरच्छेद करतो असे त्याला झाले. राजा चंद्रापीड तळपती तलवार हातात घेऊनच महामंत्र्याच्या महालाकडे निघाला. महालासमोर खूप गर्दी झाली होती. एका बाजूला धडापासून शिर तुटलेला दूत पडला होता . दुसऱ्या बाजूला चार बुरखाधारी पडले होते. राजा त्यांच्याजवळ पोहोचला. त्यांचे बुरखे काढण्यास सांगितले आणि विचारले, " कोण आहात तुम्ही ? कोणी पाठविले तुम्हाला ? " बुरखे काढल्यावर त्याच्या लक्षात आले की हे मंत्र्याचे रक्षक नाहीत. आपली काहीतरी गफलत झाली आहे. जखमीपैकी एक सैनिक कण्हत-कण्हत म्हणाला.

"महाराज हे आम्हाला काय विचारता ? आमचे दुर्भाग्य म्हणून आमची योजना फसली. आमच्या स्वामीचा डाव फसला."

" कोण आहे तुमचा स्वामी ?" राजाने विचारले. " काय योजना होती त्याची ?" राजाचे औत्सुक्य वाढले. "आमच्या महाराजांनी - धारानगरीचे शूरसेन यांनी आम्हाला महामंजी कौशिकाचा वध करण्यासाठी पाठविले. पण दूताच्या हातात अंगठी पाहून आमचा गैरसमज झाला की , तोच महामंजी आहे. म्हणून आम्ही त्याचा वध केला आणि सैनिकांनी आम्हाला जखमी केले."

"पण तुमच्या महाराजांचे कौशिकाशी शत्रुत्व का आहे ? तो त्यांचा वध का करू इच्छित होता ?" राजाने विचारले तुमचा महामंजी कौशिक, दरवर्षी आमच्या महाराजाकडून मोठया प्रमाणात कर वसूल करीत होता. त्यामुळे महाराजांचा त्यांच्यावर रोष होता." ते चारही सैनिक शेवटचे श्वास घेत होते. त्यांच्या तोंडातून आवाज फुटत नव्हता. अडखळत एक -एक शब्द बोलत , ही हकीगत त्यांनी कशीतरी राजाला सांगितली.

राजाचे मुख म्लान झाले . आपल्या राज्याच्या हितासाठी आज महामंत्र्याचे प्राण गेले असते. किती मूर्ख मी ! अशा राजभक्त मंत्र्यावर मी अविश्वास दाखविला. धिःकार असो माझा ! असा विचार करीत नगरसेठ आदि प्रमुख नागरिकासह त्याने महामंत्र्याच्या महालात. प्रवेश केला.

" महामंजी ! क्षमा करा मला आपण माझ्या पित्यासारखे असूनही मी आपणावर संशय घेतला. आपली राजमुद्रा परत मागितली. मी आपला घोर अपराधी आहे. क्षमा करा मला, " दोन्ही हात जोडीत राजा म्हणाला. महामंजी कौशिक आपल्या आसनावरून उठले, आणि राजाला प्रणाम करीत म्हणाले -

" महाराज, आपला काही दोष नाही. हे माझ्याच पूर्वकर्माचे फळ आहे."

" महामंजी आपण उदारहृदयी आहात ! माझा अपराध फार मोठा आहे. आपण नसता तर आतापर्यंत हे राज्य परक्यांच्या ताब्यात गेले असते. आपण आणि आपले व्रतपालन दोन्ही श्रेष्ठ आहेत. आज मी आपल्यामुळेच मोठ्या पापातून मुक्त झालो." राजा म्हणाला. " महाराज, आपल्याला पश्चात्ताप झाला, ही गोष्ट माझ्या दृष्टीने मोठी आहे. त्यामुळे आपल्या मनात धर्माविषयी प्रेम निर्माण झाले," महामंजी म्हणाले. " आपण आता मंत्रीपद पुनः स्वीकार करा, म्हणजे आपण माफ केले असे मी समजेन," राजा म्हणाला. एका सैनिकाने मृत दूताच्या हातातील मुद्रा काढून स्वच्छ धुवून ती महामंत्र्याच्या स्वाधीन केली. महामंत्र्यांनी तिचा स्वीकार केला.

"महाराज ! आपल्या नगरोद्यानात आचार्य माघनंदीचे आगमन झाले आहे. उद्या आपण त्यांच्या दर्शनासाठी जाऊ, " महामंजी म्हणाले. " जरूर जाऊ . तुमच्या धर्मप्रभावाने माझे डोळे उघडले, " राजा म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी दोघांनी नगरोद्यानात जाऊन आचार्याचे दर्शन घेतले. त्यांच्या देवीतेजाचा, धीर गंभीर प्रवचनशैलीचा राजावर परिणाम झाला . त्यांनी दिलेल्या व्रतांचा राजाने आनंदाने स्वीकार केला.

इकडे सैनिक मारल्या गेल्याची व आपले कारथान फसल्याची वार्ता शूरसेनाला कळली. तो हतप्रभ झाला. महामंजी आपल्याला जबर दंड केल्याशिवाय राहणार नाही, आता त्यानांच शरण गेल्याशिवाय गत्यंतर नाही, असा विचार करून तो राजा चंद्रापीडाला शरण आला. त्यांनी राजा व महामंत्र्याची माफी मागितली. महामंत्र्यांच्या सांगण्यावरून राजाने त्याला क्षमा केली. महामंत्र्यांचे पवित्र आचरण, त्यांच्या पुण्याचा पंभाव पाहून शूरसेनेनेही आचार्यांच्या दर्शनाला जाऊन जैनधर्माचा स्वीकार केला.

"अमात्य तुम्ही काही म्हणा पुरुषार्थ हाच खरा महत्वाचा आहे," राजा भानुप्रताप आपल्या अमितगती नावाच्या मंत्र्याला सांगत होता.

"नाही महाराज, पुण्याशिवाय पुरुषार्थला काही अर्थ नाही. पुण्याने सर्व गोष्टी प्राप्त होतात, " अमितगती म्हणाला. दोघांचा वाद बराच रंगला. दरबारातील लोक ही रंगलेली चर्चा मोठ्या चवीने ऐकत होते. दोघेही आपले म्हणणे सोडेनात. शेवटी राजा चिडून म्हणाला -

"इतका जर तुम्हाला पुण्याचा अभिमान आहे , तर चालते व्हा माझ्या राज्यातून आणि पुण्याच्या बळावर माझे राज्य जिंकून दाखवा. अंगावरच्या कपड्याशिवाय महालातील एकही वस्तू घ्यायची नाही."

वादाचे पर्यवसान असे झालेले पाहून इतर मंत्रीगण, दरबारी नाराज झाले. पण राजापुढे कोण बोलणार ? आपल्यावर राजाचा रोष झाला तर आपलीही अमितगतीसारखी अवस्था होणार. म्हणून सर्वजण गप्प बसले. अमितगती आपल्या महालात गेले. सर्वांचा निरोप घेऊन नेसल्या वस्त्रनिशी बाहेर पडले. घोडासुद्धा त्यांनी घेतला नाही. एकटेच चालत राज्याबाहेरच्या जंगलात आले. चालण्याची सवय नसल्यामुळे पाय दुखत होते. उन्हाने चेहरा कोमेजून गेला होता. भूकही कडकडून लागली होती. मनात विचार आला. जवळच एखादा जलाशय असता तर किती छान झाले असते. पोटभर पाणी तरी प्यायलो असतो. एका झाडाखाली विश्रांतीसाठी ते बसले आणि आजूबाजूला नजर फिरवली तर जवळच एक सुंदर जलाशय त्यांना दिसला. आनंदित मनाने ते तिकडे गेले. जलाशयातील निळेभोर स्फटिकाप्रमाणे शुद्ध पाणी पाहून त्यांचे थकलेले मन प्रसन्न झाले. जलाशयाभोवती सुंदर घाट बांधला होता. उतरण्यासाठी पायऱ्या केल्या होत्या आणि आजूबाजूला दाट झाडीही होती.

अमितगती जलाशयाजवळ गेले. पोटभर पाणी प्यायले. त्या थंड- मधुर पाण्याने ते तृप्त झाले. ते तेथेच एका झाडाखाली बसले. इतक्यात त्यांच्यासमोर एक तेजस्वी पुरुष हात जोडून उभा राहिला . अमितगती उभे राहिले. त्यांना प्रणाम केला. तो तेजस्वी पुरुष अमितगतींना म्हणाला -

" मंजीश्रेष्ठ, विद्युतवेग नावाच्या विद्याधराने मला तुमच्याकडे पाठविले आहे. भानुप्रताप राजाने तुमच्यावर अन्याय केल्याची वार्ता ऐकून त्यांना अतिशय वाईट वाटले. त्यांनी तुम्हाला देण्यासाठी हा मणी दिला आहे. या मण्याची रोज पूजा करा. तुमच्या सर्व इच्छा पूर्ण करील. कितीही मोठे सैन्य देईल. मागाल तेवढे धन देईल. हा घ्या मणी. " असे म्हणून त्याने अमितगतीच्या हातात ते मणिरत्न ठेवले आणि तो तेजस्वी पुरुष आल्या मार्गाने निघून गेला.

मंत्र्याच्या हातात ते रत्न तेजाने तळपत होते. त्याच्या प्रभेने आजूबाजूचा परिसर अधिकच उजळून निघाला होता. अमितगतींनी विचार करून त्या सरोवरात स्नान केले आजूबाजूची रानटी फुले तोडून ओल्यानेच त्या रत्नाची पूजा केली आणि त्या रत्नाला विनंती केली -

" हे रत्नदेवता, मला भानुप्रतापाला पराजित करण्यासाठी घोडदळ, हस्तीदळ आणि पायदळ असे सैन्य देण्याची कृपा कर." त्याक्षणी तीन्ही प्रकारच्या सेनेने तो जंगलाचा परिसर गजबजून गेला. ते पाहून मंजी आनंदीत झाले. राजीच्या दुसऱ्या प्रहरी त्यांनी पुष्पपुराला वेढा घातला. नगररक्षकांनी किल्ल्याच्या बुरुजावरून हे दृश्य पाहिले. ते घाबरून राजाकडे पहत सुटले. " महाराज! महाराज! कोण्या तरी बलाढ्य राजाने आपल्या राज्यावर आक्रमण केले आहे. आपली राजधानी चारी बाजूंनी घेरली आहे, " सैनिकांनी घाबऱ्या राजाला बातमी दिली.

राजाने आपल्या विश्वासातील चार - पाच सैनिकासह दुताला, कोणच्या सैन्याने राजधानीला वेढा घातला आहे, त्याची बातमी काढण्यासाठी पाठविले. तो दूत अमितगतीच्या छावणीपाशी येऊन पोचला. त्यांनी ती विशाल सेना पाहिली. शस्त्रास्त्रांनी सज्ज असलेले सैनिक पाहून त्याचे घाबे दणाणले. कोणाचे असावे बरे हे सैन्य ? असा विचार करीत करीत ते अमितगतीच्या छावणीजवळ पोहोचले. समोर राजसिंहासनावर बसलेल्या अमितगतीला पाहून त्यांच्या आश्चर्याला पारावार राहिला नाही.

" राजाकडून अपमानित होऊन गेलेले हे मंजी कोणा राजाची मदत घेऊन तर आक्रमण करण्यासाठी आले नाहीत ना ? ते असा विचार करीत आहेत , तोच महामंजी अमितगतींना त्यांना आत बोलावले व म्हटले -

" मित्रांनो, आपल्या शक्तीच्या बळावर उन्मत झालेल्या तुमच्या राजाला जाऊन सांगा की तुमचा मंत्री आपल्या पुण्यबळावर आपली विशाल सेना घेऊन तुम्हाला जिंकून घेणार आहे. हिम्मत असेल तर नगराबाहेर सैन्य घेऊन या म्हणांव."

सैनिकाबरोबर दूत दौडतच राजाकडे गेले. त्याच्या विशाल सेनेचे व शस्त्रास्त्रांचे वर्णन ऐकून राजाने महामंत्र्याला भेटण्याचा निश्चय केला. एवढ्या विशाल सैन्याशी टक्कर घेऊन नामुस्की स्वीकारण्याएवढा तो अविचारी नव्हता. तो आपल्या मंत्री आणि सेनापतीसह अमितगतीला भेटायला गेला. अमितगतीने उभे राहून त्याचे स्वागत केले. राजाला नमस्कार करून आपल्या सोन्याच्या सिंहासनावर बसण्याची विनंती केली . राजाने अमितगतीला आपल्याजवळ सिंहासनावर बसविले व म्हणाले -

"महाराज ! आपणाजवळ सिंहासनावर बसणे मला शोभत नाही. मी आपला सेवक आहे." राजाने ते ऐकले नाही. बळजबरीने आपल्याजवळ अर्ध्या सिंहासनावर बसवून घेत तो म्हणाला, " मंत्रीवर ! पुरुषार्थापेक्षा पुण्याचा प्रभाव मोठा आहे, हे मी समजून चुकलो. पुरुषार्थी माणसाला पुण्यवान माणसापुढे नम्र व्हावे लागते हे अगदी खरे आहे. हे मला चांगलेच समजले . मी राजा असून देखील माझी अवस्था आज सेवकासारखी झाली आहे. पण एवढे सैन्य तुम्ही कोठून मिळविले ते तरी सांगा."

मंत्री अमितगतीने राजधानीतून बाहेर पडल्यापासून ते सैन्य प्राप्त होईपर्यंतची सर्व हकीकत राजा चंद्रापीडाला सांगितली. राजाने बहुमानाने अमितगतीला आपल्या बरोबर राजधानीत आणले. त्यांचे अधिकार त्यांना सोपविले. मणिरत्नाच्या प्रभावाने अमितगतीची संपत्ती दिवसरात्र वाढतच गेली. त्यांनी ती लोकांच्या सुखसोयीसाठी खर्च केली.

एके दिवशी असाच दरबार भरला असताना नगरोद्यानाचा माळी प्रफुल्लित चेहऱ्याने राजाकडे आला. त्याचा आनंद त्याच्या चेहऱ्यावर मावत नव्हता.

" महाराज ! महामंत्र्याच्या उद्यानात एक निर्ग्रथ मुनी आले आहेत. साक्षात धर्माची मुर्तीच वाटतात. त्यांच्या प्रभावाने उद्यानात वसंताचे पुनरागमन झाले असे वाटते. वृक्षानां नवीन पालवी फुटली आहे. सर्व फळझाडे फळभारांनी नम्र झाली आहेत. कोकीळ कूजन करीत आहेत. या ऋतूत फळे न येणाऱ्या वृक्षांनादेखील फळे आलेली आहेत. मुनिवर्यांच्या प्रभावाने सारी भूमी भारून गेली आहे. दर्शनासाठी नगरातील लोकांची रीघ लागली आहे."

हा शुभ समाचार ऐकून राजाने आपल्या गळ्यातील मौक्तिकमाला माळ्याला भेट दिली.

दुसऱ्या दिवशी राजा आणि महामंत्री आपल्या कुटुंबियासह मुनिराजांच्या दर्शनाला गेले. मुनिवर्याचे प्रवचन ऐकून सर्वांचे कान तृप्त झाले. प्रवचन संपल्यावर राजाने मुनींना विचारले - " मुनिराज, या अमितगती महामंत्र्यांना संकटकाळी धन आणि सैन्य याची प्राप्ती कशी काय झाली ? "

" त्यांनी पूर्वजन्मी केलेल्या, पण्यकृत्यांचे हे फळ आहे. त्यासाठी यांच्या पूर्वभवाची कहाणी सांगावी लागेल. ऐका तर."

पम्दपुर नावाच्या नगरीत सुदत्त नावाचा सेठ होता. सुदत्ताला धनसंपत्तीची उणीव नव्हती. तो अतिशय धार्मिक होता. श्रावकाची बारा व्रते तो मनोभावे पालन करी. तो अष्टमी - चतुर्दशीचे उपवास अत्यंत कडक करीत असे. त्या दिवशी तो निर्जल उपवास करी आणि सर्व दिवस णमोकार मंत्राचा जप करी. त्या रात्री तो असाच ध्यानात मग्न होता. त्या दिवशी एक मंत्र - तंत्र जाणणारा चोर आपल्या मित्रासह त्याच्या घरात शिरला . मंत्राच्या प्रभावाने घरातील सर्वजण गाढ झोपून गेले. पण सुदत्तावर मंत्राचा प्रभाव पडला नाही.

चोरांनी हवेलीतील सर्व मौल्यवान वस्तू एकत्र केल्या, त्याचे गाठोडे बांधले आणि ते निघून गेले. सुदत्ताने सर्व पाहिले. पण तो ध्यान धारणा सोडून उठला नाही. सकाळी घरातील सर्वजण उठून पहातात तो घरातील मौल्यवान सामान नाहीसे झालेले. त्यांनी आरडा - ओरडा केला. पण सुदत्तसेठ काही बोलला नाही, किंवा रात्री चोर आले होते याचा त्यांनी उल्लेखही केला नाही. आपले व्यापाराचे कार्य जोमाने सुरु केले आणि भरपूर धन मिळविले.

एके दिवशी तो चोर शेठजीच्या घरातून चोरलेला सोन्याचा हार विकण्यासाठी सराफ बाजारात गेला ज्या सराफाने तो हार तयार केला होता त्याने तो ओळखला आणि कोतवालाला बोलवून त्या चोराला त्याच्या ताब्यात दिले.

सुदत्ताला ही गोष्ट कळताच तो कोतवालाकडे गेला आणि म्हणाला -

" मी हा सोन्याचा हार पूर्वीच याला दिला होता. त्याने त्याची पूर्ण किंमत दिली होती. त्याला सोडून द्या."

कोतवालाने विचार केला, " शेठजी कधी खोटे बोलत नाहीत. त्यांच्या म्हणण्यावर अविश्वास कसा दाखवता येईल ? " त्याने चोराला सोडून दिले. सुदत्त त्याला आपल्या घरी घेऊन गेले.त्या चोराचा जीव वाचविण्यासाठी त्याला खोटे बोलावे लागले होते. पण एखाद्याचा

जीव वाचविण्यासाठी खोटे बोलणे हे अयोग्य ठरत नाही. चोराने सेठजीचे पाय धरले आणि तो म्हणाला, "सेठजी क्षमा करा. मी तुमचा अपराधी आहे. हार मीच चोरला होता."

" मला सर्व माहित आहे. यापुढे हा चोरीचा मार्ग सोड आणि सरळ मार्गाने पैसा मिळव."

शेठजीच्या उपदेशाचा चोराच्या मनावर परिणाम झाला. त्याने एका मुनीपाशी जाऊन धर्माचे स्वरूप समजून घेतले, दीक्षा घेतली व कठोर तपसाधना करून आपल्या पूर्वकर्माचा नाश केला. मेल्यानंतर तो स्वर्गात देव झाला.

सुदत्त शेठचा पुनर्जन्म अमितगतीच्या रूपात झाला. मागच्या जन्मीच्या पुण्याने त्यांनी या जन्मी अमाप संपत्ती मिळाली. जेव्हा त्याच्यावर तुझ्यामुळे आपत्ती आली, तेव्हा या देवाने मागच्या जन्मीच्या उपकाराची फेड करण्यासाठी त्याला धनसंपत्ती आणि सैन्य दिले.

दोघेही अत्यंत समाधानाने राजधानीत परत आले आणि आपला वेळ आणि धन धर्मरितीत घालवू लागले.